

teni a sebesülteket, míg el nem zavartak, nyüzsögtél, fontoskodtál, mindenhol a feltűnést kerested. Még Wienben is a várakozó utasokat azzal szórakoztattad, hogy elmesélted a biatorbágyi kalandodat, tetszelegtél az áldozatszerepben. A mindig is jól működő fantáziád beindult. Olyan dolgokra emlékeztél, amelyek nem történtek meg. Letépett gyermeklábakról beszéltél az állomáson, halott feleségéről érdeklődő apának, akit valószínűleg sosem láttál, és úgy vigasztaltad, hogy a lánya legalább megmaradt neki. Furcsa zenéket hallottál, amelyek mintha, úgy érezted, megmintázták volna az időt, fölhasadt kényszerek közül bújtak hozzád, a tartam pályaudvarain bolyongtál, elhózták neked a föld fölött soványan lebegő szántást, az éj számozott példányait, megszólították a szád, a mindenkit fölszólító mondatot, fölfutottak a kötőszavak zsinórjára, benőttek a házak falát, egyetlen kiáltással virágoztak a tetőn, az asszonyok nyújtott karral futottak el a templomoktól, a harangtorony hasadékaitól, és megérkeztek a férfiak esetlen, földszagú válaszaihoz, az égetett mezők riadt követeléséhez, a fáradtság fölé ereszkedő énekhez, nyomozati jegyzőkönyvvé vált agyad, az emberiség méretlen múltja és jövője vagy, azt gondoltad, kifényesítetted a mondatokat, áthúzod a hibás szavakat, lefényképezted a vasutasok és rendőrök futkosását, talpfák közt számolod fejben a köveket, egy vörös betűs újság részlete kísértett folyamatosan, akár az agyvelődbe ütött pecsét: Biatorbágyra érkezett a statárium vonata. Matuska Szilveszter hálóköntőben, bágyadt léptekkel sétál a töltés mellett, a vonat föléje csúszik, megáll a hajánál, a kocsi kigyulladt beteg nyirokcsomók...

Minden cselekvésedet az álmodás lenge áhítata vontá be...

Jónás Tamás

MONDÓKA

Nem ebben a világban
 Csillagsúlyos hibám van
 Nem ebben az időben
 Túl sok volt már belőlem
 Túl sok, túl sok
 Kényes embernek öltözök
 S mint a patak a fák között
 Bújok, bújok
 Csak ebben a világban
 Csont-bőr apám-anyám van
 Jó időben, rossz időben
 Csordogál a könny belőlem
 Szánom-bánom
 Innen sincsen menekülés
 Vigasz van csak: ami kevés

Dínom-dánom
 Sírom várom
 Menetelek a hegyeken
 Ha elfárad a lábam
 Fa tövében szenderedem
 Sose fázom ha nyár van
 Hogy ha kezem-lábam fázik
 Kibírom egy vendégházig
 Kibírom a halálig

HOLLÓ

Ugyan, ugyan, Holló uram!
 Ne vigye már el a lelkem!
 Nem tombolán nyertem.
 Vagy ha viszi, ne cibálja!
 Van még, aki visszavárja.
 Van még talán,
 fiús lány,
 aki várja,
 visszavárja.

Ugyan, ugyan, Holló uram!
 Mivel vádol, minek károg?
 Ha van, eljön, amit várok.
 Miért tudna maga többet?
 Hát még akik kiröhögnek!
 Szemem, lábam
 ha bedagadt,
 új út készül
 lábam alatt.

Ugyan, ugyan, Holló uram!
 Mindkét szememet kívázza?
 Nem szólok, de hogyan fájna!
 Rám nehezedik a szárnya,
 kiabálnék, ha nem bánja:
 Uram, nekem
 te ördögöt
 ígértél, nem
 madárdögöt!

GOGOL KÖPÖNYEGE

Jhumpa Lahiri műve elé

Jhumpa Lahiri az utóbbi évek egyik legnagyobb irodalmi ígérete. Az 1967-ben Londonban született szerzőnő debütáló novelláskötete 1999-ben jelent meg, s már ekkor díjeső hullott a fejére. Megkapta a Pulitzer-díjat, a *New Yorker* elsőkönyveseknek alapított díját és a PEN Hemingway-díját. Elbeszéléseit közölték A LEGJOBB AMERIKAI NOVELLÁK című kötetben, valamint O. Henry-díjra is jelölték.

A díjeső nem csupán Lahiri rendkívüli tehetségét ismeri el, hanem azt az érdeklődést is jelzi, amely manapság a szerző alap-témáját, a Nyugaton boldogulni igyekvő indiaiak sorsát körülveszi (de mondhatnánk kínaiakat, afrikaiakat, sőt akár magyarokat is, hiszen jól tudjuk, hány millió honfitársunk kereste egy életen át a hazai ízeket, őrizte foggal-körömmel anakronisztikusnak tűnő szokásait odaát, az Újvilágban). Sokan foglalkoznak ezzel a témával, többnyire azok, akik maguk is megszenvedték az emigránslét keserveit. Elég, ha csak Salman Rushdie-ra utalok itt, akit KELET, NYUGAT című könyvének novelláiban és több regényében is rögeszmésen foglalkoztat ez a helyzet, vagy Lahiri földijére, a szintén bengáli Amit Chaudhurira, aki ugyancsak sokszor érinti a témát. Az ő hőseik egytől egyig indiaiak, első vagy második generációs bevándorlók, ösztöndíjasok, feleségek, akik többkevesebb sikerrel keresik helyüket egy számukra szinte teljességgel idegen világban, Anglia vagy – még inkább – Amerika olvasztótégelyében.

Hiszen lássuk csak A BAJTOLMÁCS (INTERPRETER OF MALADIES) című kötet novelláit, melyeknek csupán töredéke hagyja emlí-

tetlenül ezt a sorsot. Az IDŐSZAKOS ÁRAMSZÜNET (A TEMPORARY MATTER) fiatal házaspárja az esténként rájuk köszöntő néhány óras áramszünet hatására ébred rá, hogy jellegzetesnek vélt amerikai életük csupán rutinlét. Az AMIKOR MR. PIRZADA HOZÁNK JÁRT VACSORÁZNI (WHEN MR. PIRZADA CAME TO DINE) című novellában egy kislány meséli el Mr. Pirzada, a pakisztáni ösztöndíjas történetét, aki még Kelet-Pakisztánból jött el, hátrahagyva feleségét és hét lányát, majd egy új országba, Bangladésbe tért vissza.

A kötet címadó novellája, A BAJTOLMÁCS a könyv egyik legszebb darabja. Főhőse, Mr. Kapászi, aki tolmácsolással és idegenvezetéssel keresi a kenyerét Kalkuttában, egy amerikai családot kalauzol el a konáraki Naptemplomhoz. A családfő Amerikában élő indiai, de felesége és gyermekei igazi amerikaiak. Mr. Kapászi boldogtalan házasságban él, s mivel az amerikai asszony bevallja neki, hogy egyik gyereke nem a férjétől van, úgy érzi, az asszony vonzódik hozzá, s az ő révén talán Amerikába menekülhet házsártos felesége elől. Végül azonban keservesen csalódik, hiszen az asszony csak azért avatta a bizalmába éppen őt, mert mást nem talált, akinek kiönthette volna a lelkét.

A SZEXI című novella ismét Amerikában játszódik. Főszereplője indiai lány, aki időnként egy barátnője fiára vigyáz, s a fiúval folytatott beszélgetései döbbenetkeltőek, hogy szerelmi kapcsolata üres és semmitmondó. A MRS. SEN alaphelyzete szintén a gyerekfelügyelet, csak itt egy amerikai kisfiút bíz egyedül élő anyja délutánonként egy indiai vendégprofesszor fe-

leségének a gondjaira. Ismét két idegen világ találkozik össze, a kislány érdeklődve figyel, ahogy Mrs. Sen az amerikai házban megpróbálja megőrizni Indiát s az indiai szokásokat, ami végül természetesen kudarcba fullad, s az asszony össze-roppan.

AZ ÁLDOTT E HÁZ (THIS BLESSED HOUSE) talán a kötet legmulatságosabb darabja. F fiatal hindu házaspár költözik egy amerikai házba, ahol az asszony egyre-másra keresztény relikviákat (feszületet, rózsafüzért, Krisztus-képet) talál, s ezeket mind a kandallón helyezi el, akár egy oltáron. Férje nem érti s ellenzi ezt a buzgalmat, de a nő mintha így azonosulna lassan a házzal, a környezetével, Amerikával. A kötet utolsó novellája, A HARMADIK ÉS UTOLSÓ KONTINENS (THE THIRD AND FINAL CONTINENT) mintegy összefoglalását adja az emigránslétnek. Főhőse elmeséli, miképp válik indiaiból lassan amerikaivá úgy, hogy előbb Londonban, majd Amerikában küzd az önálló egzisztencia megteremtéséért.

A *Holmi* figyelmes olvasója mostanra nyilván ráébredt, hogy az elmúlt években e novelláskötet darabjai közül kettőt, sőt egy másutt megjelent elbeszéléssel együtt (KINEK MI KÖZE HOZZÁ? – NOBODY'S BUSINESS, in: THE BEST AMERICAN SHORT STORIES, 2002) hármát is olvashatott magyarul kedvenc folyóiratának hasábjain, s ezekből képet alkothatott arról, milyen pompás novellista Jhumpa Lahiri. Sok kritikus várta ezek után skeptikusan az első regényt, mely A NÉVRÖKON (THE NAMESAKE) címmel 2003-ban jelent meg, s minden szépséget azonnal eloszlatozott. Mert bár a művön látszik a novellista-alapállás (ezért közölhetünk most itt egy önmagában is remekül megálló részletet), Lahiri képes regénypalotát, sőt -templomot építeni, s egy család történetén bemutatni a fent már vázolt emigránsorsot.

Asók és Ásimá Ganguli Bengálban iga-

zi, hagyományos házasságot köt, melyet szüleik hoztak össze, s nekik semmi beleszólásuk nem volt a dologba. Az esküvő idején azonban Asók már elnyert egy amerikai ösztöndíjat, úgyhogy az ifjú házaspár Bostonban rendezik be új életüket. Bengáli barátokkal bengáli összejövetelleket tartanak, minden idegszálukkal az óhazához kötődnek, különösen az asszonyok. Ásimá teherbe esik, a születés és az utána következő hetek történetét az alábbi részletben olvashatják. A részlethez csupán annyit szükséges még tudni, hogy Asók egyszer, még Indiában vonatbalesetet szenvedett, és az mentette meg az életét, hogy a katasztrófa időpontjában Gogol egyik művét olvasta. A többiek, akik lefeküdtek aludni, mind meghaltak. Asók ennek emlékére nevezi el gyermekét Gogolnak az itt közölt részletben.

A könyv igazi főhőse egyébként ez a gyermek, akinek nem csupán a második generációs bevándorló sorsával, a Rushdie által emlegetett kötelekkel kell megküzdenie, melyek húzzák Keletre, Nyugatra, és neki bizony választania kell, hanem ezzel a névvel is, amelynek eredetéről csak nagyon-nagyon későn, már szinte felnőttként szerez tudomást, addig azt hiszi, apja csupán a Gogol iránti rajongásból nevezte el őt kedvenc írója után. Tizennyolc évesen még nevet is változtat, hogy az egyetemen és az életben már ne Gogol legyen, ám a hozzá közel állók mindvégig e néven ismerik, hiszen senki nem rejthető el sem a szerettei, sem önmaga elől.

Jhumpa Lahiri tiszta, eleven, döbbenetesen pontos és áttetsző stílusú könyve egyedi, lebilincselő élmény. A szerző valahol a regényben Dosztojevszkijt idézi, aki azt írta, mindannyian Gogol köpönyegéből bújtunk elő. Ha ez a mondás valakire igaz, akkor az a valaki pontosan Jhumpa Lahiri!

Greskovits Endre

Jhumpa Lahiri

A NÉVROKON

Részlet

Greskovits Endre fordítása

A fiúsecsemő öt perccel hajnali öt után születik meg. Ötvenegy centiméter hosszú, súlya három kiló, negyvenhárom deka. Ásimá első pillantása, mielőtt elvágják a köldökszínort, és elviszik tőle az újszülöttet, egy olyan lényre esik, akinek vállát, lábát és fejét vastagon borítja valami fehér massa meg a vér, az ő vére. Ásimá a derekába szúrt tű miatt semmit nem érez csípőtől térdig, s a szülés utolsó szakaszában szaggató fejfájás kínozza. Amikor mindennek vége, egész testét reszketés rázza, mintha magas láz gyötörné. Félórán át remeg kábultan a takaró alatt, benseje üres, teste még mindig formátlan. Meg se tud mukkanni, nem tudja megkérni az ápolónőket, hogy öltöztessék át vértől izsamós hálóingéből újba. A rengeteg víz ellenére, amit megivott, torka száraz. Azt mondják neki, üljön a vécére, s egy kancsóból meleg vizet locsolnak a lába közé. Végül tisztára törlik, új hálóingbe bújtatják, s átvezetik egy másik szobába. Itt megnyugtató homály fogadja, és csak egyetlen ágy áll mellette, mely egyelőre üres. Amikor Asók megérkezik, Patty nővér éppen Ásimá vérnyomását méri, aki egy halom párnának dőlve tartja a karjában a gyermeket, akár valami hosszúkas, fehér csomagot. Az ágy mellett bölcső, melyen a következő felirat áll: GANGULI, FIÚ.

– Itt van – mondja halkán Ásimá, és bágyadt mosollyal fölneáz Asókra. Bőre enyhén sárga, ajka színtelen. Karikás a szeme, haja pedig, mely kibomlott a fonatból, úgy fest, mintha napok óta nem fésülte volna. Hangja rekedt, mintha náthás volna. A férfi odahúz egy széket az ágy mellé, Patty pedig elveszi az anyától a csecsemőt, és az apa karjába helyezi. Ekkor a gyerek rövid üvöltéssel töri meg a szoba csendjét. Szülei erre megriadnak, de Patty helyeslően föl kacag.

– Látja – mondja Ásimának –, máris kezd magához szokni.

Asók teszi, amit Patty mond, kinyújtja a karját, egyik kezét a gyerek tarkója, a másikat a feneké alá helyezi.

– Gyerünk – nógatja Patty. – Azt szeretné, ha szorosan tartaná. Erősebb, mint hinné.

Asók följebb emeli az apró csomagot, egészen a mellkasához.

– Így?

– Úgy bizony – mondja Patty. – Most egy időre itt hagyom magukat.

Asók zavara eleinte nagyobb a meghatottságánál, mert látja, milyen hegyes a gyerek feje, milyen duzzadt a szemhéja, milyen apró, fehér foltok vannak az arcán, milyen húsos a felső ajka, mely szembetűnően rálóg az alsóra. Bőre világosabb, mint akár Ásimának, akár neki, s elég áttetsző ahhoz, hogy látni lehessen a vékony, zöld ereket a halántékán. A koponyáját ritkás, fekete haj borítja. Asók megpróbálja megszámolni a gyerek szempilláit. A pólya anyagán át finoman kitapogatja a kezeket és lábakat.

– Mindene megvan – mondja Ásimá, miközben a férjét nézi. – Én már ellenőriztem.

– Milyen a szeme? Miért nem akarja kinyitni? Kinyitotta már?

Az asszony bólint.

– Mit lát? Bennünket lát?

– Azt hiszem. De nem nagyon tisztán. És nem minden színt. Még nem.

Csendben ülnek, mindhárman mozdulatlanok.

– Hogy érzed magad? Minden rendben ment? – kérdi a férfi Ásimát.

De az asszony nem válaszol, és amikor Asók fölemeli a tekintetét fia arcáról, látja, hogy a felesége is alszik.

Amikor megint a gyerekekre pillant, az rezzenéstelen tekintettel bámul rá, olyan sötéten, amilyen sötét a haj a fején. Arca átalakult; Asók sohasem látott még tökéletesebbet. Elképzeli magát, mint sötét, szemcsés, homályos alakot. Mint a fia apját. Ismét arra az éjszakára gondol, amikor majdnem meghalt, azokra az órákra, amelyek felvilanva és elmosódva örökre bevésődtek az agyába. Az, hogy megmenekült abból a darabokra tört vonatból, életének első csodája volt. Ez azonban, ez a karjában nyugvó, szinte súlytalan, de mindent megváltoztató alak a második.

A csecsemőnek apján kívül három látogatója van, mind bengáli: Májá és Dilíp Nandi, az ifjú házaspár, akikkel Ásimá és Asók néhány hónappal ezelőtt találkozott Cambridgeben, a Mennyei Tisztaság nevű élelmiszer-áruházban, és dr. Gupta, a déhrádúni matematikaprofesszor, az ötvenes éveit taposó agglegény, akivel Asók az MIT folyosóin barátkozott össze. Szoptatáskor az urak Asókkal együtt kimennek az előtérbe. Májá és Dilíp egy csörgőt ad a kisfiúnak, meg egy naplót, melyben a szülők rögzíthetik a gyermekkor minden lehetséges eseményét. Még egy karika is van benne, amelybe az első hajvágás után kell néhány fürtöt beragasztani. Dr. Gupta a *Lúdanyó meséinek* szépen illusztrált kiadását adja a fiúnak.

– Szerencsés gyerek – jegyzi meg Asók, miközben a gyönyörűen fűzött lapokat forgatja. – Csak órákkal ezelőtt született, és máris vannak könyvei. – Micsoda különbség, gondolja, az ő gyerekkorához képest.

Ásimá ugyanezt gondolja, bár más okokból. Mert hálás ugyan Nandiék és dr. Gupta társaságáért, ezek az ismerősök csak pótlékai azoknak, akiknek valójában körülöttük kellene lenniük. Anélkül, hogy egy nagyszülő, szülő, nagybácsi vagy nagynéni volna mellette, a gyerek születését – mint minden mást Amerikában – valahogy véletlennek, csupán félig igaznak érzi. Nem tehet róla, de miközben simogatja, szoptatja és vizsgálja fiát, szánja is. Soha senkit nem ismert még, aki ilyen magányosan, rokonoktól így megfosztva jött volna a világra.

Mivel egyikük szüleinek sincs telefonja, az egyetlen kapcsolat az otthonnal az a távirat, melyet Asók mindkét félnek elküldött Kalkuttába: „Áldásotoknak hála, anya és fia egészséges.” Ami a névadást illeti, úgy határoztak, Ásimá nagyanyjának jár a tisztesség, aki már nyolcvan is elmúlt, és aki hat dédunokájának adott nevet a világban. Amikor a nagyanyja megtudta, hogy Ásimá terhes, különös lelkesedés vett rajta erőt attól a lehetőségtől, hogy a család első száhabját elnevezheti. Úgyhogy Ásimá és Asók megállapodott, elodázzák a döntést a gyerek nevééről, amíg meg nem érkezik a levél, és nem törődtek a kórház úrlapjával, mely a születési anyakönyvi kivonathoz kellett. Ásimá nagyanyja maga adta fel a levelet, botjára támaszkodva ment el a postahivatalba, pedig tíz éve nem mozdult ki a házból. A levélben van egy lánynév meg egy fiúnév. Ásimá nagyanyja senkinek nem mutatta meg.

Bár a levelet már egy hónappal ezelőtt, júliusban feladta, még mindig nem érkezett meg. De Ásimá és Asók nem nagyon izgatja magát. Végül is mindketten tudják, hogy egy csecsemőnek nem nagyon van szüksége névre. Étel kell neki és áldás, némi arany

és ezüst, szoptatás után meg kell simogatni a hátát, és óvatosan meg kell támasztani a fejét. A név várhat. Indiában a szülők nem sietik el a dolgot. Nem szokatlan, hogy évek is eltelnek, mire megtalálják a megfelelő, a lehető legjobb nevet. Ásimá is, Asók is tud sorolni példákat olyan unokatestvérekről, akiket nem neveztek el hivatalosan, amíg hat- vagy hét éves korukban be nem írták őket az iskolába. Nandiék és dr. Gupta ezt tökéletesen megértik. Persze hogy várnotok kell, helyeselnek, meg kell várnotok a dédnagyanynya levelében szereplő nevet.

Amellett mindig vannak becenevek, melyekkel a gyerek átvészeli az éveket: a bengáli szokásjog szerint minden egyes ember két nevet kap. Bengáli nyelven a becenév a *dáknám*, mely szó szerint azt a nevet jelenti, melyen az embert otthon és egyéb meghatott pillanatokban a barátok, a család és más közeli hozzátartozók szólítják. A becenév állandó maradványa a gyermekornak, emlékeztető, hogy az élet nem mindig annyira komoly, hivatalos és bonyolult. Arra is emlékeztet, hogy az ember nem mindenkinek ugyanazt jelenti. Mindenkinek van beceneve. Ásimá beceneve Monu, Asóké Mi-thu, és még felnőttkorukban is ezen a néven ismerik őket a családjukban, ezen a néven dicsérik és szidják, hiányolják és szeretik őket.

Minden becenévhez társul egy rendes név, egy *bhálónám*, a külvilágban való azonosításához. Ennek megfelelően a rendes név jelenik meg a borítékokon, diplomákon, telefonkönyvekben és más nyilvános helyeken. (Ez okból áll az Ásimá anyja által írt leveleken kívül „Ásimá”, belül pedig „Monu”). A rendes név általában méltóságteljes, és tiszta tulajdonságokra utal. Ásimá azt jelenti: „aki korlátlan, határok nélküli”. Asók, az uralkodó neve azt jelenti: „aki felülemelkedik a fájdalomon”. A becenévnek nincs ilyen törekvése. A becenevet hivatalosan sohasem jegyzik be, csupán mondják, és emlékeznek rá. A rendes névtől eltérően a becenév gyakran jelentés nélküli, szándékosan buta, gúnyos, sőt hangutánzó. Az ember gyerekkorában akaratlanul is több tucat becenévre hallgat, míg az egyik rajta nem ragad.

Úgyhogy egyszer, amikor a csecsemő rózsás, ráncos arca grimaszba torzul, és végighordozza tekintetét csodálóinak kis körén, Mr. Nandi fölé hajol, és azt mondja, „Buro”, ami az „öregember” bengáli megfelelője.

– Mi a neve? Buro? – érdeklődik élénken Patty, miközben egy újabb tálca sült csirkét hoz Ásimának. Asók leveszi róla a fedőt, és bekebelezi a csirkét; Ásimát az ápolónők már csak így nevezik: a Zselés-fagyaltos Hölgy.

– Nem, nem, ez nem név – magyarázza Ásimá. – Még nem választottunk. A nagymamám választ.

Patty bólint.

– Nemsokára megjön?

Ásimá föl kacag, először nevet szívből azóta, hogy szült. A gondolatot, hogy a nagyanynya, aki még az előző században született, az a tőpörödött asszony, aki özvegyi fehérben jár, és akinek cserzett bőre nem akar ráncosodni, fölszáll egy gépre, és Cambridge-be repül, elképzelhetetlennek találja, olyan gondolatnak, melyet – legyen akár milyen kellemes, akár milyen kívánatos is – lehetetlennek, képtelennek érez.

– Nem. De a levele igen.

Aznap este Asók hazamegy a lakásba, és megnézi a leveleket. Három nap telik el. Ásimának a nővérek megmutatják, hogyan cseréljen pelenkát, és hogyan tisztítsa meg a köldökcsontot. Forró, sós vizes fürdőket kap, hogy enyhítse sebtáji fájdalmait. Kap egy listát gyermekgyógyászokról, számtalan brosúrát szoptatásról, kötözésről, sterilizálásról, valamint mintákat gyereksamponból, fültisztítóból és krémekből. A negyedik napon érkezik egy jó hír meg egy rossz. A jó hír az, hogy Ásimát és a gyereket másnap

reggel hazaengedik. A rossz hír az, hogy Mr. Wilcox, a születési bizonyítványokért fel-
lelős kórházi alkalmazott közli velük, nevet kell választaniuk a fiuknak. Mert Ameri-
kában egy csecsemő nem vihető el a kórházból születési bizonyítvány nélkül. És a szü-
letési bizonyítványba név kell.

– De uram – tiltakozik Ásimá –, mi magunk nem nevezhetjük el őt.

Mr. Wilcox, a vékony, kopasz, sóatlan férfi a szemlátomást kimerült házaspárra, majd
a névtelen gyerekekre pillant.

– Értem – mondja. – Miért is?

– Egy levélre várunk – mondja Asók, majd részletesen elmagyarázza a helyzetet.

– Értem – mondja megint Mr. Wilcox. – Ez sajnálatos. Attól tartok, hogy egyetlen le-
hetőségük marad, még hozzá az, hogy a bizonyítványban ez áll: „Ganguli, fiú”. Ez eset-
ben természetesen módosíthatniuk kell majd a bejegyzést, amikor döntöttek a névről.

Ásimá reménykedően Asókra néz.

– Csináljuk ezt?

– Nem javasolnám – mondja Mr. Wilcox. – Akkor meg kell jelenniük a bíróságon,
illetéket kell fizetniük. Bekerülnek a bürokrácia útvesztőibe.

– Jaj, istenem – mondja Asók.

Mr. Wilcox bölint, majd csend telepszik rájuk.

– Nincs valami pótlékuk? – kérdi.

Ásimá a homlokát ráncolja.

– Hogy érti azt, hogy „pótlék”?

– Hát valami tartalék arra az esetre, ha nem tetszene, amit a nagyanyja választ.

Ásimá és Asók a fejét rázza. Soha egyikükben sem ötlött fel, hogy megkérdőjelez-
ze Ásimá nagyanyjának választását, hogy így semmibe vegye egy idősebb ember kí-
vánságát.

– Mindig elnevezhetik az apa vagy valamelyik felmenője után – javasolja Mr. Wilcox,
és bevallja, hogy ő valójában III. Howard Wilcox. – Ez szép hagyomány. Franciaország
és Anglia királyai is ezt csinálták.

De ez nem lehetséges, gondolja magában Ásimá és Asók. Bengálban nem létezik az
a hagyomány, hogy a fiút az apja vagy nagyapja, a lányt az anyja vagy nagyanyja után
nevezzenek el. Ami Amerikában és Európában a tisztelet jele, az örökösödés és leszármazás
szimbóluma, azon Indiában csak nevetnének. A bengáli családokban az egyé-
nek neve szent és sérthetetlen. Nem arra való, hogy örököljék vagy osztozzanak rajta.

– Akkor mi lenne, ha valaki másról neveznék el? Olyasvalakiról, akit nagyra becsül-
nek? – kérdi Mr. Wilcox, miközben reménykedve vonja föl a szemöldökét. Felsőhajt. –
Gondolkozzanak rajta. Néhány óra múlva visszajövök – mondja, és kimegy a szobából.

Az ajtó becsukódik, s Asókban a felismerés apró rezdülésével, mintha mindvégig
tudta volna, ekkor ötlük fel a tökéletes becenév. Eszébe jut az ujjai közt összegyűrő-
dő lap, a döbbenet, amikor hirtelen szemébe világított a lámpa. Ám erre a pillanatra el-
ső ízben nem rettegéssel, hanem hálával gondol.

– Szia, Gogol – suttogja, miközben fia fennhéjázó arca, szorosan bebugyolált teste
fölé hajol. – Gogol – ismétli elégedetten. A csecsemő a legnagyobb megrökönyödés
kifejezésével fordítja el a fejét, és ásít.

Ásimá helyesel, mert tudja, hogy a név nem csupán a fia életét jelképezi, hanem a
férjéét is. Ismeri a baleset történetét, melyet először udvarias, újdonsült feleséghez il-
lő részvétellel hallgatott, de amelynek gondolatára – különösen most – megfagy benne
a vér. Vannak éjszakák, amikor férje fojtott kiáltásaira ébred, alkalmak, amikor együtt
utaznak a földalattin, és a vágányon kattogó kerek ritmusától a férfi hirtelen elgon-

dolkodóvá, zárkózottá válik. Az asszony maga sohasem olvasott Gogolt, de hajlandó lelkében a Tennyson és Wordsworth melletti polcra tenni. Azonkívül ez csak becenév, nem kell komolyan venni, egyszerűen olyasvalami, amit most be kell írni a születési bizonyítványba, hogy elengedjék őket a kórházból. Amikor Mr. Wilcox visszatér az frógépével, Asók betűzi a nevet. Így hát Gogol Gangulit felveszik a kórház nyilvántartásába.

– Viszlát, Gogol – mondja Patty, és apró puszt lehel a gyerek vállára, Ásimához pedig, aki ismét gyűrött selyemszáróját viseli, így szól: – Sok szerencsét.

Az első, kissé túlexponált felvételt ezen a forró, nyár végi napon dr. Gupta készíti: a bizonytalan körvonalú, pokrócba csavart Gogol megviselt anyja karjában nyugszik. Az asszony a kórház lépcsőjén áll, belebámul a gépbe, hunyorog a napsütéstől. Férje mellette mosolyog lehajtott fejjel, kezében felesége bőröndje. „Gogol kilép a világba” – írja majd a fénykép hátára bengáli betűkkel.

Gogol első otthona egy bútorozott lakás tízpercnyi sétára a Harvardtól, húszra az MIT-től. A lakás a földszinten van, egy kétemeletes házban, melyet lazacszínű deszkák borítanak, és derékmagasságban lánc kerít körbe. A tető cigarettahamuhoz hasonló szűrkeje illik a járda és az út burkolatához. Kocsik állnak az utca egyik oldalán sorakozó parkolóórák mellett. A sarkon apró antikvárium, melyhez a járdáról három lépcső vezet le, vele szemben pedig dohos kis bolt, mely újságot, cigarettát meg tojást árul, és amelyben – tapasztalta Ásimá enyhe undorral – egy vastag bundájú, fekete macska arra a polcra ül, amelyikre akar. E kis üzleteken kívül ugyanolyan alakú és méretű, deszkával burkolt falú, az övékhez hasonlóan enyhén rozzant házak sorakoznak, melyeket mentazöldre, lilára vagy kobaltkékre festettek. Ebbe a házba hozta Asók tizenhét hónappal ezelőtt Ásimát, egy februári késő estén, miután megérkezett a Logan repülőtérre. A sötétben, az időeltolódástól éberem alig látott mást a taxi ablakából, mint hófoltok kupacait, melyek úgy ragyogtak a földön, akár összezúzott, kékesfehér téglák. Amikor reggel Asók zoknijában, vékony talpú papucsban rövid időre kimerészkedett a jeges új-angliai fagyba, mely csípte a fülét meg az állát, csak akkor vethette az első igazi pillantást Amerikára: kopasz fák jéggel borított ágakkal. Kutyák vizelete és ürüléke a hóbuckákon. Az utcán egy lélek se.

A lakás három szobából áll, melyek egymás után következnek, előszoba nélkül. Elöl nappali háromoldalú, az utca felé kiugró ablakkal, középen a hálószoba, hátul a konyha. Egyáltalán nem az, amire számított. Egyáltalán nem olyan, mint azok a házak az *Elfújta a szél* és a *Hétévi vágyódás* című filmekben, melyeket az öccsével meg az unokatestvéreivel látott a Lighthouse-ban és a Metróban. A lakás télen huzatos, nyáron pedig elviselhetetlenül meleg. A vastag üveglakot sívár, sötétbarna függöny takarja. A fürdőszobában még csótányok is vannak, éjszaka a csempék közti résekből bukkannak elő. De semmire sem panaszkodott. Megtartotta magának a csalódását, nem akarta se megbántani Asókot, se a szüleit aggasztani. Hazaküldött leveleiben inkább az erős gázlángról ír, mely az éjjel vagy a nappal akármely időpontjában a tűzhely négy helyén is föllobban, a meleg vízről, mely olyan forró, hogy égeti a bőrét, és a hideg vízről, mely olyan biztonságos, hogy akár íhat is belőle.

A ház két felső emeletét a tulajdonosok, Montgomeryék lakják. A férfi a szociológia professzora a Harvardon. Montgomeryeknek két gyerekük van, mindkettő lány, Amber és Clover, hét- és kilencévesek, akiknek derékig érő haja sosincs befonva, s akik meleg napokon óráig játszanak az autógumiból készült hintán, melyet a hátsó udvar egyetlen fájára függesztettek. A professzor, aki azt mondta Ásimának és Asóknak, hogy szólítsák Alannek, ne pedig Montgomery professzornak, ahogy eleinte szólították,

drótszerű, rozsdavörös szakállat visel, mely öregebbnek mutatja, mint amilyen valójában. Látják, hogy viseltes nadrágban, rojtos antilopzakóban és gumipapucsban jár be a Harvardra. A riksakulik jobban öltöznek az itteni professzoroknál, gondolja magában gyakorta Asók, aki még mindig zakóban és nyakkendőben keresi fel a témavezetőjét. Montgomeryeknek van egy faközöld Volkswagen kisbuszuk, melyet címkék borítanak: VOND KÉTSÉGBE A TEKINTÉLYT! FÜTYÜLJ RÁ! LE A MELLTARTÓVAL! BÉKÉT! Van az alagsorban egy mosógépük, melyet Asók és Ásimá is használhat, a nappaliban pedig egy televíziójuk, melyet Asók és Ásimá tisztán hall a plafonon keresztül. Asók és Ásimá egy áprilisi estén éppen vacsorázott, amikor a plafonon át megtudták, hogy megölték ifjabb Martin Luther Kinget, majd nemrégiben Robert Kennedy szenátor meggyilkolásáról is innen értesültek.

Ásimá és Alan felesége, Judy néha egymás mellett teregeti a ruhát az udvaron. Judy mindig farmert visel, melyet sortra vált, amint beköszönt a nyár, a nyakában pedig apró kagylókból készült láncot hord. Erős szálú szőke hajára, mely ugyanolyan állagú és árnyalatú, mint a lányaié, vörös pamutkendőt köt, melyet mindig a tarkóján fog össze. Heti néhány napot egy női egészségüggyel foglalkozó szervezetnél dolgozik, Somerville-ben. Amikor megtudta, hogy Ásimá terhes, helyeselte az asszonynak azt a döntését, hogy szoptatni fog, de csalódottan vette tudomásul, hogy Ásimá a szülést az egészségügyi rendszerre bízta; Judy lányai otthon születtek, a szervezet bábáinak a segítségével. Vannak esték, amikor Judy és Alan elmegy otthonról, s őrizetlenül hagyják Ambert és Clovert. Csak egyszer kérték meg Ásimát, hogy nézzen rájuk, amikor Clover megfázott. Ásimá azóta is borzadállyal emlékszik a lakásukra – csak a mennyezet választja el tőlük, mégis annyira különbözik az övéktől, kupacok mindenütt, könyv- és papírkupacok, piszkos tányérok kupacai a konyhapulton, tálcányi hamutartók, melyekben elnyomott cigaretták állnak halomban. Amikor egy pillanatra leült Alan és Judy matracának szélére, felkiáltott és esetlenül hátrazuhan, majd döbbenettel fedezte föl, hogy az ágy vízzel van töltve. A hűtőszekrény tetején zabpelyhes és teásdobozok helyett whiskys és borospalackok sorakoztak, legtöbbjük csaknem üresen. Ásimá csak attól, hogy ott állt, részegnek érezte magát.

A kórházból dr. Gupta szívessége révén érkeznek haza, akinek van kocsija, és most ott ülnek a tikkasztó nappaliban, egyetlen ventilátoruk előtt, immár családtként. Kerevet helyett hat székük van, mind háromlábú, ovális fatámlával és fekete, háromszögletű párnával. Ásimá most, hogy megint a barátságtalan, kétszobás lakásban van, meglepődve veszi észre, hogy hiányzik neki a kórház sürgés-forgása, Patty meg a zselé és a fagyalt, amelyet rendszeres időközökben vittek az ágyához. Miközben lassan átsétál a szobákon, bosszantja, hogy piszkos edények tornyosulnak a konyhában, hogy az ágy nincs bevetve. Eddig Ásimá elfogadta, hogy nincs, aki felseperjen, aki elmosogasson, aki kimosso, aki bevásároljon vagy főzön azokon a napokon, amikor ő fáradt, hónapokkal küszködik vagy rosszkedvű. Elfogadta, hogy az ilyesféle kényelem hiánya az amerikai életformával jár. Most azonban, hogy egy csecsemő sír a karjában, hogy mellette duzzad a tejtől, hogy testét veríték borítja, hogy sajgó ágyékától alig tud ülni, mindezt hirtelen elviselhetetlennek érzi.

– Én erre képtelen vagyok – mondja Asóknak, amikor a férfi egy csésze teát visz neki, mert ez az egyetlen, ami eszébe jut, de amire az asszony egyáltalán nem vágyik.

– Néhány nap alatt belejössz – mondja a férfi abban a reményben, hogy ezzel bátorságot önt a feleségébe, mert nem tudja, mi mást tehetne. Leteszi a csészét az asszony mellé, a lepattogzott ablakpárkányra. – Azt hiszem, megint elalszik – teszi hozzá, és Gogolra néz, akinek szája módszeresen dolgozik a felesége mellén.

– Nem – erősködik az asszony rekedten, és nem néz se a csecsemőre, se rá. Kicsit félrehúzza a függönyt, aztán visszaejti. – Nem itt. Nem így.

– Mit akarsz ezzel mondani, Ásimá?

– Azt, hogy igyekezz, és szerezd meg a doktorátust. – Aztán ösztönösen, első ízben vallja be: – Azt akarom mondani, hogy nem szeretném egyedül fölnevelni Gogolt ebben az országban. Ez így nem jó. Haza akarok menni.

A férfi Ásimára néz, akinek arca vékonyabb, vonásai élesebbek, mint az esküvőjűkön, és tudja, hogy az asszonytól a cambridge-i feleséget már eddig is nagy áldozatot követelt. Többször is arra ért haza az egyetemről, hogy az asszony mogorván fekszik az ágyon, és a szülei leveleit olvassa újra. Kora reggelenként, amikor észreveszi, hogy az asszony halkán sírdogál, átöleli, de semmit sem tud kinyögni, érzi, hogy erről ő tehet, mert elvette feleségül, mert idehozta. Hirtelen eszébe jut Ghós, utastársa a vonaton, aki Angliából tért vissza a felesége kedvéért. „Azt sajnálom a legjobban, hogy visszajöttem” – vallotta be Ghós Asóknak néhány órával a halála előtt.

Halk kopogtatás zavarja meg őket: Alan, Judy, Amber és Clover mind látni szeretnék a csecsemőt. Judy kockás ruhával letakart edényt tart a kezében, azt mondja, készített brokkolis hasét. Alan letesz egy szemeteszákot, mely tele van Amber és Clover csecsemőkori ruháival, majd kibont egy üveg hideg pezsgőt. A padlóra fröccsenő habzó folyadékot bögrébe tölti. Gogol felé emelik bögréiket, de Ásimá és Asók csak színleli, hogy iszik. Amber és Clover Ásimá két oldalára áll, mindketten örvendeznek, amikor Gogol megmarkolja az ujjukat. Judy kiveszi a csecsemőt Ásimá öléből.

– Szia, szépségem – gügyögi. – Jaj, Alan – mondja –, legyen még egy ilyenünk.

Alan felajánlja, hogy felhossa a lányok bölcsőjét az alagsorból, majd Asókkal együtt összeállítja és Ásimá meg Asók ágya mellé helyezi. Asók kimegy a sarki boltba, és egy csomag eldobható pelenka váltja fel Ásimá családjának bekeretezett, fekete-fehér képeit a fésülködőasztalon.

– A hasénak húsz perc kell háromszázötven fokon – mondja Judy Ásimának.

– Kurjantsatok, ha kell valami – teszi hozzá Alan, mielőtt eltűnnek.

Három nap múlva Asók már az MIT-n van, Alan a Harvardon, Amber és Clover az iskolában. Judy szokás szerint a szervezetben dolgozik, Ásimá pedig, aki első ízben marad magára Gogollal a néma házban, és sokkal súlyosabb kialvatlanságtól szenved, mint amelyet a legnagyobb időeltolódás okozhat, a nappali háromoldalú ablakánál ül az egyik háromlábú széken, és egész nap sír. Sír, amíg szoptatja a gyereket, amíg álomba simogatja, és sír az alvás és szoptatás között is. Sír a postás érkezése után, mert nem jött levél Kalkuttából. Sír, amikor felhívja Asókot a tanszéken, és a férfi nincs ott. Egyik nap azért sír, mert amikor kimegy a konyhába, hogy vacsorát főzzön, felfedezi, hogy elfogyott a rizs. Fölmegy az emeletre, és bekopogtat Alanhez meg Judyhoz.

– Vegyél belőle – mondja Judy, de a dobozban lévő rizs barna. Ásimá udvariasságból kivesz egy csészényivel, de odalent kidobja. Felhívja Asókot a tanszéken, hogy megkérje, hazafelé vegyen rizst. Ezúttal, amikor a férfi nem veszi fel, feláll, megmossa az arcát, és megfésülködik. Átöltözik, felöltözteti Gogolt, és beleteszi a tengerészkek, fehér kerekű gyerekocsiba, amelyet Alantól és Judytól örökölték. Első ízben tolja a gyereket Cambridge balzsamos utcáin a Mennyei Tisztaságba, hogy vegyen egy csomag fehér, hosszú szemű rizst. Az út tovább tart, mint máskor, mert most minduntalan megállítják az utcán és az áruház polcai közt is vadidegenek, amerikaiak, akik hirtelen észreveszik, mosolyognak, és gratulálnak a teljesítményéhez. Kíváncsian, elismerően néznek be a gyerekocsiba. „Mennyi idős?” – kérdik. „Fiú vagy lány?” „Mi a neve?”

Kezd büszke lenni magára, hogy egyedül sikerül kialakítania a napi rutint. Asókhöz hasonlóan, aki heti hét napon tanít, kutat és írja a disszertációját, most már neki is van valamije, ami elfoglalja, ami a legnagyobb odaadást igényli, az utolsó csepp erejét is megköveteli tőle. Gogol születése előtt a napjai nem alkottak felismerhető mintát. Órákat töltött el a lakásban, szunyókált, duzzogott, s ugyanazt az öt bengáli regényt olvasta újra meg újra az ágyon fekvé. Most azonban a napok, melyek valaha vánszorongtak, nagyon is gyorsan rohannak az este felé – ezeket az órákat most Gogollal tölti, ő van a karjában, miközben a lakás három helyiségét rója. Hatkor kel, kiveszi Gogol a bölcsőből az első szoptatáshoz, aztán ő meg Asók félórát fekszik az ágyban, közöttük a csecsemő, s csodálják az apró lényt, akit teremtettek. Tizenegy és egy között, amíg Gogol alszik, hozzálát a vacsora előkészítéséhez, s ezt a szokását az eljövendő évtizedekben is megőrzi. Minden délután kiviszi a gyereket, bolyong vele az utcákon, vásárolt ezt-azt, vagy üldögél a Harvard parkjában, néha találkozik Asókkal az MIT campusának egyik padjánál, visz neki egy kis otthon sült szamószát és egy termosz frissen főzött teát. Időnként, amikor a csecsemőt nézi, családja vonásait látja az arcán – anyja csillogó szemét, apja vékony ajkát, öccse féloldalas mosolyát. Fölfedez egy fonaltoltot, és készülni kezd a tére, szvettért, takarót, kesztyűt, sapkát köt Gogolnak. Pár naponként megfürdeti a konyhai porcelánmosogatóban. Minden héten gondosan levágja a körmét. Amikor elviszi a gyerekkocsiban az orvoshoz beoltatni, a rendelő előtt áll, és befogja a fülét. Egy nap Asók fényképezőgéppel érkezik haza, hogy fotókat készítsen a csecsemőről, és amíg Gogol alszik, Ásimá beragasztja a négyzet alakú, fehér keretes képeket egy albumba, és feliratokat is ragaszt alájuk. Amikor el akarja altatni a gyereket, azokat a bengáli dalokat énekl, amelyeket az anyja neki énekelt. Beszívja a gyerek bőrének édes, tejes illatát, leheletének vajszagát. Egy nap magasan a feje fölé emeli, nyitott szájjal mosolyog rá, és a gyerek a legutóbbi szoptatásból felbűfögött, emésztetlen tejet csorgatja a szájába. Egész életében emlékezni fog rá, hogy megjíedt annak a meleg, savanyú folyadéknak az íztől, amely miatt aznap már egy falatot sem tudott lenyelni.

Levelek jönnek a szüleitől, a férje szüleitől, nagynéniktől, nagybácsiktól, unokatestvérektől és barátoktól, úgy látszik, mindenkitől, csak a nagyanyjától nem. A levelekben hemzseg mindenféle lehetséges áldás és jókívánság, melyeket egész életükben maguk körül láttak a plakátokon, újságokban és bolti napellenzőkön, de amelyeket most csak ezeken a becses, halványkék papírokon látnak. Néha két levél is érkezik egyetlen héten. Egyszer három. Ásimá füle hozzászokik, hogy tizenkettő és kettő között figyelje a postás verandán felhangzó lépteinek neszt, melyet az ajtónyíláson bedobott levél halk puffanása követ. A szülői levelekben, melyekben anyja sietős írása után mindig apja pompás, elegáns kézírása következik, a margót gyakran állatok képe díszíti, melyeket apja rajzol, s Ásimá ezeket Gogol bölcsője fölé, a falra ragasztja. „Elepedünk a vágytól, hogy lássuk – írja anyja. – Ezek a legfontosabb hónapok. Most óráról órára változik. Ezt ne felejtset el.” Ásimá a válaszelevélben részletesen leírja a fiát, beszámol első mosolygásának körülményeiről, a napról, amikor először megfordul, első örömrizálásáról. Megírja, hogy takarékoskodnak, mert jövő decemberben, miután Gogol betölti az egyéves kort, szeretnének hazalátogatni. (Nem említi, hogy a gyerekorvos aggódik a trópusi betegségek miatt. Az indiai úthoz egy sor új oltás kell, figyelmezteti az asszonyt.)

Novemberben Gogol enyhe fülgyulladását kap. Amikor Ásimá és Asók megpillantja fia becenevét az antibiotikum receptjén, amikor megpillantják az oltási könyvön, nem

tetszik nekik; a becenevek nem arra valók, hogy a nyilvánosság elé kerüljenek. De még mindig nem jött meg Ásimá nagymamájának levele. Kénytelenek arra következtetni, hogy elkallódott a postán. Ásimá elhatározza, ír a nagymamájának, elmagyarázza a helyzetet, és megkéri, hogy küldjön újabb levelet a nevekkel. Másnap levél érkezik Cambridge-be. Bár Ásimá apjától jött, nem díszítik állatok a margót, se elefántok, se papagájok, se tigrisek. A levelet három hete adták föl, és megtudják belőle, hogy Ásimá nagymamáját szélütés érte, hogy a jobb oldala maradandóan megbénult, tudata elhomályosodott. Nem tud már rágni, alig tud nyelni, s kevésre emlékszik nyolcvan-egynéhány évéből. „Még velünk van, de ha őszinte akarok lenni, már elvesztettük – írja Ásimá apja. – Készülj fel rá, Ásimá, hogy talán már sohasem találkozol vele.”

Ez az első rossz hír otthonról. Asók alig ismeri Ásimá nagymamáját, csak halványan emlékszik, hogy megérintette a lábát az esküvőn, de Ásimá napokig vigasztalhatatlan. Csak ül otthon Gogollal, miközben a levelek megbarnulnak és lehullanak a fákról, a napok gyorsan, könnyörtelenül sötétülnek, és arra gondol, amikor utoljára látta a nagymamáját, a dídát, néhány nappal azelőtt, hogy elrepültek Bostonba. Ásimá elment meglátogatni; ebből az alkalomból nagymama évtizedes visszavonultsága után ismét kiment a konyhába, és könnyű kecskeragut főzött Ásimának. A tulajdon kezével etette meg édességgel. A szüleitől és egyéb rokonaitól eltérően a nagymama nem figyelmeztette Ásimát, hogy ne egyék marhahúst, ne viseljen szoknyát, ne vágassa le a haját, és ne felejtse el a családját abban a pillanatban, hogy leszállnak Bostonban. Nagymama nem tartott ilyesféle áruháztól; ő volt az egyetlen, aki – helyesen – megjósolta, hogy Ásimá sosem változik meg. Indulás előtt Ásimá lehajtott fejjel állt néhai nagypapa képe előtt, és nagymama áldását kérte az útra. Aztán lehajolt, hogy megérintse a dídá lábát a homlokával.

– Dídá, majd jövök – mondta Ásimá. Mert a bengáliak mindig ezt a kifejezést használják búcsúzás helyett.

– Érezd jól magad – bömbölte nagymama dörgő hangján, miközben fölsegítette Ásimát. Remegő hüvelykujját odanyomta az Ásimá arcán lecsurgó könnyekhez, és letörölte őket. – Tedd azt, amit én már sosem teszek meg. Nagyon jól van ez így. Emlékezz erre. És most menj.

Ahogy a gyerek cseperedik, úgy növekszik bengáli ismerőseik köre is. Nandiékon keresztül, akik most várják a gyereket, Asók és Ásimá megismeri Mitráékat, Mitráékon keresztül pedig Banardzsíékat. Ásimát, miközben Gogoltolja a gyerekkocsiban Cambridge utcáin, többször is megszólítják fiatal, nőtlen bengáli férfiak, akik féltéken a származásukról érdeklődnek. A fiatalemberek Asókhöz hasonlóan egyenként elrepülnek Kalkuttába, és feleséggel térnek vissza. Ásimáéknak mintha minden héten egy újabb lakásba kellene elmenniük, egy újabb házaspárt vagy családot kellene meglátogatniuk. Mindannyian Kalkuttából jöttek, s ez okból barátok is. Legtöbbször pár pernyire laknak egymástól Cambridge-ben. A férjek tanárok, kutatók, orvosok, mérnökök. A honvágytól gyötört és helyüket nem találó feleségek Ásimához fordulnak receptekért és tanácsokért, és ő elmondja nekik, hogy a kínai negyedben árulnak pontyot, hogy gabonakrémből készíthetnek halvát. A családok beugranak egymáshoz vasárnap délutánonként. Cukros, tejpuros teát isznak, és serpenyőben sült garnélarákot esznek. Körben ülnek a padlón, Nazrul és Tágore dalait éneklük, s egy vasos, sárga, vászonkötésű daloskönyvet adnak körbe, miközben Dilíp Nandi a harmóniumon játszik. Lármásan vitatkoznak azon, hogy Rítwik Ghatak vagy Satyajit Ray film-

jei-e a jobbak. Az Indiai Kommunista Párt vagy a Kongresszus Párt. Észak- vagy Dél-Kalkutta. Órákig vitatkoznak Amerikának, annak az országnak a politikájáról, amelyben egyikük sem szavazhat.

Februárra, mire Gogol hat hónapos lesz, Ásimá és Ásóké elég embert ismer ahhoz, hogy igazi vendégséget rendezzen. Az alkalom: Gogol annaprásánja, azaz rizsszertartása. A bengáli csecsemőket nem keresztelik meg, nem részesülnek rituális névadásban Isten kedvéért. Életük első hivatalos ünnepe a szilárd táplálék elfogyasztásához kötődik. Megkéri Dilíp Nandit, hogy játssza el Ásimá öccsének szerepét, tartsa a gyereket, és etesse meg életében először rizzsel, a kenyér bengáli megfelelőjével. Gogolt úgy öltöztetik fel, mint egy bengáli gyerekvölégényt, halványsárga padzsámá-pandzsábiba, melyet a nagymamájától kapott, Kalkuttából. A padzsámával egy csomagban küldött köménymag illata átjárja a szövetet. Ásimá papírból készít koronát, melyet alumíniumfóliával ékít, és madzaggal Gogol fejére köti. A gyerek nyakában vékony, tizenégy karátos aranylánc. Apró homlokát hatalmas igyekezettel szantálkenőccsel díszítik, mely hat miniatűr, bézsszínű holdat mintáz a szemöldöke fölött. Szemét leheletnyi festékekkel sötétítik. A gyerek tiszteletbeli nagybátyja ölében izeg-mozog, aki a padlóra terített ágytakarón ül, előtte, mögötte és mellette mindenütt vendégek. Az ételt tíz külön tálkában osztják el. Ásimá sajnálja, hogy a tányér, amelyen a rizs áll nagy kupacban, műanyagból készült, nem pedig ezüsből, bronzból vagy legalább rozsdamentes acélból. Az utolsó tálkában *pojés* van, meleg rizspuding, melyet Ásimá minden születésnapjára elkészít majd a gyerekeknek még felnőttkorában is, s amely mellé egy szelet kalács jár.

Gogolt lefényképezik apja és a barátok körében, amint homlokát ráncolva keresi anyja arcát a tömegben. Az asszony a tálalással van elfoglalva. Ezüstszálas szárít visel, amelyet nászajándékba kapott, s most vett fel először; blúzának ujjja a könyökhajlatáig ér. A fiú apja áttetsző, fehér pandzsábít és trapéz nadrágot visel. Ásimá papírtányérokra rak ki, melyekből három kell egyszerre, hogy elbírják a *birjáni*, a joghurt szószban úszó ponty, a dál és a hat különböző zöldségfogás súlyát, melyet egész héten készített. A vendégek állva vagy a padlón törökülésben ülve esznek. Meghívták Alant és Judyt is az emeletről, akik úgy öltöztek, mint máskor, farmert és vastag pulóvert viselnek, mert hideg van, s bőrszandáljuk alá gypjúzoknit húztak. Judy a fogásokat szemléli, beleharap valamibe, amiről kiderül, hogy garnélarák.

– Azt hittem, az indiaiak vegetáriánusok – súgja oda Alannek.

Megkezdődik Gogol etetése. Az egész csak jelkép, gesztus. Senki sem várja el a fiútól, hogy többet egyék egy szem rizsnél, egy csepp dálnál – ez csak arra való, hogy bevezessék az egész életen át tartó evésbe, hogy megkezdjék a jövőben elfogyasztandó, több tízezer, feledésbe merülő étel sorát. A maroknyi nő sikoltozik, amikor a szertartás elkezdődik. Többször is kézbe vesznek egy tengeri kagylót, melyet aztán továbbadnak, de a szobában senki nem tud belőle hangot kicsalni. Fűszálakat és *pradíp*et, örökmécses tartanak Gogol fejéhez. A gyerek megigézve bámul, nem fészkelődik, és nem fordul el, engedelmesen tájta a száját minden egyes fogásnál. Háromszor eszik a *pojés*ből. Ásimá szeme könnybe lábad, amikor Gogol mohón bekapja a kanalat. Azt szeretné, ha a tulajdon öccse etetné, ha a tulajdon szülei áldanák meg a fiút a fejére tett kezükkel. Aztán jön a finálé, az a pillanat, amelyre mindannyian várnak. Hogy megjósolják a jövőjét, Gogol elé helyeznek egy tálcát, melyen egy kupac, a kertből kiásott, hideg cambridge-i föld van, egy golyóstoll meg egy bankjegy, hogy megtudják, földbirtokos, tudós vagy üzletember lesz-e belőle. A legtöbb gyerek megragadja az

egyiket, néha mindegyiket is, de Gogol semmihez sem ér hozzá. Nem érdeklí a tálca, inkább elfordul, rövid időre belefúrja arcát tiszteletbeli nagybátyja vállába.

– Tegyétek a pénzt a kezébe! – kiáltja valaki a csoportból. – Egy amerikai fiú legyen gazdag!

– Nem! – tiltakozik az apja. – A tollat. Gogol, fogd a tollat.

Gogol bizonytalanzkodva szemléli a tálcát. Több tucat sötét fej figyel várákozva. A pandzsábi padzsámá anyaga kezdi szűrni a gyerek bőrét.

– Gyerünk, Gogol, vegyé el valamit – mondja Dilíp Nandi, és közelebb húzza a tálcát. Gogol a homlokát ráncolja, és remeg az alsó ajka. Csak ekkor, hat hónaposan, a sorsával szembesülve fakad sírva.

A következő augusztus. Gogol egyéves, fog, kicsit jár, és két nyelven ismételtet szavakat. Anyját „mamának” hívja, apját „bábának”. Ha valaki a szobában azt mondja, „Gogol”, odafordítja a fejét, és mosolyog. Átalussza az éjszakát, és mindennap dél és három közt is alszik. Hét foga van. Folyton megkísérli a szájába venni a legkisebb papírfecnit meg szöszt is, mindazt, amit csak talál a padlón. Asók és Ásimá úgy tervezi, hogy decemberben, Asók téli szünetében elutaznak Kalkuttába. A közelgő utazás arra serkenti őket, hogy megpróbáljanak valami jó nevet kitalálni Gogolnak, mert be kell nyújtaniuk az útlevélkérelmét. Bengáli barátaikhoz fordulnak javaslatokért. Hosszú estéket áldoznak arra, hogy az egyes neveket mérlegeljék. De egyik sem tetszik nekik. Most már lemondtak róla, hogy megkapják Ásimá nagyanyjának levelét. Arról is lemondtak, hogy a nagymama emlékszik a névre, mert megtudják, hogy Ásimá nagyanyja még Ásimára sem emlékszik. De van még idő. A kalkuttai utazásig még négy hónap van hátra. Ásimá sajnálja, hogy nem mehetnek korábban, a Durgá-pudzo idején, de még évekbe telik, mire Asók kutatóévet kaphat, ezért mindössze ezt a decemberi három hetet engedhetik meg maguknak.

– Olyan ez, mintha nálatok karácsony után néhány hónappal mehetne csak haza az ember – magyarázza Ásimá egyik nap Judynak a szárítókötélnél. Judy erre azt feleli, hogy ő is, Alan is buddhista.

Ásimá nyaktörő sebességgel köt szvettert apjának, apósának, öccsének, három kedvenc bácsikájának. Mind ugyanolyan, V nyakkivágású, fenyőzöld, öt sima, két fordított, kilences tűvel. Az apjáé a kivétel, melyre dupla szemes, csavart mintát köt, és elől végig gombokat varr; apja jobban szereti a kardigánt a pulóvernél, és Ásimának az is eszébe jut, hogy zsebet készítsen a kártyapaklinak, melyet apja mindig magánál hord, hogy üres perceiben pasziánszozzék. A szvetteren kívül vesz még neki a Harvard áruházában három cobolyszőr ecsetet is olyan méretben, amelyet apja egyik levelében kért. Bár szörnyen drágák, drágábbak, mint bármi más, amit az asszony eddig Amerikában vásárolt, Asók egy szót sem szól a számla láttán. Egyik nap Ásimá vásárolni megy Boston belvárosába, órákat tölt a Jordan Marsh alagsorában, és Gogolt tologatva a kocsijában elkölti minden pénzét az utolsó vasig. Vesz különféle teáskanalakat, perkál párnahuzatot, színes gyertyát, madzagra kötött szappant. Egy vegyesboltban Timex karórát vásárol az apósának, Bic tollakat az unokatestvéreinek, hímzőfonalat és gyűszűt anyjának és a nénikéinek. Hazafelé a metrón élénk, kimerült és ideges a közelgő utazástól. A szerelvény zsúfolt, és ő eleinte áll, küszködik a csomagjaival, a gyerekkocsival és a kapaszkodóval, míg egy fiatal lány meg nem kérdi, hogy szeretne-e leülni. Ásimá megköszöni, hálásan lerogy az ülésre, s a csomagokat védelmezően a lába mögé dugja. Megpróbál aludni, ahogy Gogol. Fejét az ablakhoz hajtja, lehunyja a sze-

mét, és az otthonára gondol. Maga elé képzei a fekete vasrácsot szülei lakásának ablakain, és Gogolt, ahogy amerikai ruhájában és pelenkájában játszik a mennyezeti ventilátor alatt, szülei baldachinos ágyán. Elképzei apját a hiányzó fogával, mely akkor tört ki, amikor nemrégiben elesett a lépcsőn. Ezt anyja írta meg neki. Megpróbálja elképzei, mit érez majd, amikor a nagyanyja nem ismeri meg.

Amikor kinyitja a szemét, látja, hogy a szerelvény az ő megállójukban áll, az ajtók nyitva. Kalapáló szívvel ugrik fel.

– Bocsánat, szabad lesz? – mondja, miközben a gyerekkocsival a szoroson összehúzózkodott testek közt nyomakodik.

– Asszonyom – mondja valaki, miközben ő tovább furakszik, és éppen kilép a peronra –, a csomagjai.

A kocsiját már becsukódott, amikor rádöbben a hibájára, és a szerelvény lassan kigördül. Az asszony csak áll, nézi, ahogy az utolsó kocsi is eltűnik az alagútban, s nem marad más a peronon, csak ő meg Gogol. Tolja a kocsit a Massachusetts Avenue-n, és keservesen sír, mert tudja, nem mehet vissza, hogy mindent megvegyen megint. Egész délután dühös magára, és szégyelli, hogy a szvettereken és az ecseteken kívül üres kézzel érkezik majd Kalkuttába. De Asók, amikor hazaér, felhívja a közlekedési vállalatot, hogy tárgyak osztályát; másnap megkapják a csomagokat, s egy teáskanál sem hiányzik. Ettől a kis csodától Ásimá most annyira közel érzi magához Cambridge-t, amennyire addig sose tartotta lehetségesnek, s úgy érzi, elfogadja az elvárásait is, a szabályait is. Van egy története, amelyet elmesélhet a vacsorákon. A barátai hallgatják majd, és ámulnak a szerencsésén.

– Ez is csak ebben az országban történhet meg – mondja Májá Nandi.

Nem sokkal ezután egy éjjel mélyen alszanak, amikor megszólal a telefon. Azonnal felébrednek, szívük vadul dobog, mintha ijesztő álmot láttak volna. Mire Asók felveszi a kagylót, Ásimá már tudja, hogy Indiából hívják őket. Néhány hónappal ezelőtt a családja levélben megkérdezte a cambridge-i telefonszámot, és ő vonakodva küldte el nekik, mert tisztában volt vele, hogy a telefon révén csak rossz hírek juthatnak el hozzá. Amikor Asók felül, és felveszi a kagylót, majd fáradt, elgyengült hangon beszél, Ásimá felkészül. Leereszti a kiságy rácsát, hogy megnyugtassa Gogolt, aki a telefon csörgésére mormogni kezdett, és gondolatban áttekinti a lehetőségeket. A nagyanyja a nyolcvanas éveit tapossa, ágyhoz kötött, szenilis, sem enni, sem beszélni nem tud. Szülei legutóbbi levele szerint nagyanyja ezekben a hónapokban terhet jelent önmagának is, a körülötte lévőeknek is. Élete nem élet. Elképzei anyját, ahogy mindezt szelíden elmondja a szomszéd telefonján, miközben a szomszéd nappalijában áll. Ásimá felkészül annak a hírnek a fogadására, hogy Gogol már soha nem találkozhat a dédanyjával, akitől elveszett nevét kapta.

A szoba kellemetlenül hideg. Felveszi Gogolt, és visszabújik az ágyba, a takaró alá. Magához szorítja a gyereket, a mellére vonja, hogy erőt merítsen. A krémszínű kardiánra gondol, melyet úgy vett, hogy a nagyanyja járt a fejében, s amely a szekrényben, egy bevásárlószatyorban lapul. Hallja, ahogy Asók beszél, ahogy józanul, de elég hangosan ahhoz, hogy Alant és Judyt odafenn felébbressze, így szól:

– Igen, jól van, értem. Ne aggódj, igen, úgy lesz. – A férfi egy darabig némán figyel. – Veled szeretnék beszélni – mondja Ásimának, és futólag a vállára teszi a kezét. A sötétben átadja neki a kagylót, és egy pillanatnyi habozás után felkel.

Az asszony átveszi a kagylót, hogy maga is hallja a hírt, hogy megvigasztalja anyját. Nem tehet róla, de arra gondol, őt ki vigasztalja majd, ha anyja meghal, ha az a hír is

így jut majd el hozzá, az éj derekán, felveve őt álmából. Rettegése ellenére izgalmat érez; csaknem három év után ez lesz az első alkalom, hogy hallja anyja hangját. Mióta felszálltak a Damdam repülőtérről, első ízben szólítja valaki Monunak. Csakhogy nem anyja, hanem öccse, Rána van a vonal másik végén. Hangja halk, a dróton átpréselődve alig felismerhetően hallatszik a kagyló lyukaiból. Ásimá először azt kérdezi, hány óra van ott. Háromszor kell megismételnie a kérdést, kiabálnia kell, hogy öccse hallja. Rána azt feleli, hogy ebédidő van.

– Még mindig úgy tervezitek, hogy decemberben jöttök? – kérdi.

Az asszony fájdalmat érez a mellkasában, meghatódik, amikor ennyi idő után hallja, hogy öccse dídínek, nővérnek szólítja, azzal a szóval, amelyet ő használhat egyedül a világon. Ugyanakkor azt is hallja, hogy víz zubog a cambridge-i konyhában, és férje kinyitja a szekrényt, hogy elővegyen egy poharat.

– Persze hogy megyünk – mondja, és zavarba jön, amikor hallja, hogy visszhangja erőtlennül, kevésbé meggyőzően ismétli a mondatot. – Hogy van dídá? Történt valami velem?

– Még él – feleli Rána. – De ugyanolyan állapotban van.

Ásimá hátradől a párnán, elernyed a megkönnyebbüléstől. Végül látni fogja a nagyanyját, még ha utoljára is. Pusztit nyom Gogol feje búbjára, arcát a gyerekéhez szorítja. – Hála Istennek. Add a mamát – mondja, miközben keresztbe rakja a lábát. – Hadd beszéljek velem.

– Most nincs itthon – mondja Rána zörejekkel teli hallgatás után.

– És bábá?

Rövid csend következik, mielőtt öccse hangja visszatér.

– Nincs itt.

– Hm. – Az asszonymak eszébe jut az időkülönbség: apja már nyilván dolgozik a *Dés* szerkesztőségében, anyja pedig zsákvászon szatyorral a kezében a piacon vásárol zöldseget meg halat.

– Hogy van a kis Gogol? – kérdi Rána. – Csak angolul beszél?

Az asszony föl kacag.

– Jelenleg még semmilyen nyelven nemigen beszél.

Elmagyarázza Ránának, hogy éppen a „dídá”, „dádu” és „mámu” szót tanítja Gognak, meg azt, hogy felismerje a nagyszüleit és a nagybátyját a fényképeken. Am egy újabb, ezúttal hosszabb zörejhullám a mondat közepén elnémítja.

– Rána! Hallasz?

– Nem hallak, dídí – feleli Rána, és a hangja egyre halkul. – Nem hallak. Beszéljünk máskor.

– Jó – mondja az asszony –, máskor. Hamarosan találkozunk. Nagyon hamar. Írjál. – Leteszi a kagylót, új erőre kapva az öccse hangjától. Egy pillanat múlva azonban zavarba esik, és kicsit bosszankodik. Miért vette a fáradságot csak azért, hogy föltegyen egy nyilvánvaló kérdést? Miért akkor hívta, amikor a szülei nincsenek otthon?

Asók visszatér a konyhából, kezében egy pohár víz. Leteszi a vizet, és felkattintja az ágy mellett álló kislámpát.

– Teljesen felébredtem – mondja Asók, bár hangja még mindig erőtlenné a kimerültségtől.

– Én is.

– Mi van Gogollal?

– Elaludt. – Az asszony feláll, és visszateszi a gyereket a kiságyba, felhúzza a takarót

az álláig, aztán reszketve visszabújik az ágyba. – Nem értem – mondja a fejét csóválva a gyűrött ágyneműnek. – Miért vette Rána a fáradságot, hogy épp most hívjon? Hisz anynyira drága. Semmi értelme. – Majd Asók felé fordul. – Neked pontosan mit mondott?

Asók lehajtott fejét csóválja.

– Neked mondott valamit, amit nekem nem. Ki vele, mit mondott?

A férfi tovább csóválja a fejét, majd olyan erősen szorítja meg az asszony kezét, hogy enyhe fájdalmat okoz vele. Ráfekszik az asszonyra, és az ágyhoz szegezi, majd félrefordított fejjel hirtelen egész testében remegni kezd. Oly sokáig tartja így fogva, hogy az asszony már-már arra gondol, a férfi eloltja a villanyt, és ölelkezni kezd vele. Ám a férfi ehelyett elárulja, mit mondott Rána néhány perccel előbb, mit nem tudott Rána ma-ga elmondani a nővérének a telefonban: hogy apja tegnap este meghalt szívvrohamban, miközben az ágyában pasziánszozott.

Hat nap múlva indulnak Indiába, hat héttel előbb, mint tervezték. Alan és Judy, akik másnap reggel Ásimá zokogására ébrednek, majd megtudják a hírt Asóktól, egy váza virágot hagynak az ajtó előtt. Ebben a hat napban nincs idő arra, hogy rendes nevet találjanak ki Gogolnak. Gyorsított eljárással kérnek a gyerekek útlevelet, melyben az Amerikai Egyesült Államok pecsétjére nyomtatják a „Gogol Ganguli” nevet, s amelyet Asók ír alá a fia helyett. Az indulás előtti napon Ásimá beülteti Gogolt a gyerekkocsiba, beteszi az apjának kötött szvettert és ecseteket egy bevásárlószatyorba, és elmegy a Harvard Square-i metróállomásra.

– Bocsásson meg – szólít meg egy urat az utcán –, szeretnék lemenni a metróhoz.

A férfi segít levinni a gyerekkocsit, és Ásimá a peronon várakozik. Amikor a Central Square felé tartó szerelvény megérkezik, Ásimá azonnal beszáll. Ezúttal teljesen éber. Mindössze fél tucat ember utazik a kocsiban, arcukat a *Globe* mögé rejtik, papírkötésű könyvbe bámulnak, vagy egyenesen átnéznek az asszonyon a semmibe. Amikor a szerelvény lassít, az asszony feláll, hogy kiszálljon. Nem fordul hátra, hogy megnézzé a szatyrot, melyet szándékosan az ülés alatt hagyott.

– Hé, az indiai hölgy itt felejtette a csomagját – hallja, amikor az ajtó becsukódik, és amikor a szerelvény kihúz, azt is hallja, hogy ököllel ütik az ablakot, de továbbmegy, végigtolja Gogolt a peronon.

Másnap este felszállnak a Pan Am járatára London felé, ahol ötórányi várakozás után felszállnak egy másik gépre, mely Teheránon és Bombayon át Kalkuttába megy. A bostoni kifutón Ásimá, miután becsatolta az övét, az órájára néz, és az ujjain számolja ki az indiai időt. De ezúttal nem látja maga előtt a családját. Nem akarja elképzelni, amit nagyon is hamar látni fog: anyja festék nélkül, öccse sűrű haja leborotválva a gyász miatt. A kerek megmozdulnak, amitől a hatalmas fémszárnyak enyhén lengenek föl-le. Ásimá Asókra néz, aki ismét ellenőrzi, hogy az útlevelük meg a zöld kártyájuk rendben van-e. Figyeli, ahogy a férje átállítja az óráját az otthoni időre, s a halvány ezüstmutatók a helyükre kerülnek.

– Nem akarok menni – mondja az asszony a sötét, ovális ablaknak. – Nem akarok találkozni velük. Nem bírok.

Asók megfogja a kezét, miközben a gép felgyorsul. Azután Boston eltűnik, ők pedig könnyedén emelkednek a feketedő Atlanti-óceán fölött. A kerekeket bevonják, és az utastér rázkódik, ahogy fölfelé törnek, át az első felhőrétegen. Bár Gogol fülébe vattát tömtek, ő emelkedés közben így is bömböl szomorkodó anyja karjában, miközben életében először repüli át a világot.